

1924

Jakub Schikaneder (1855 – 1924)

Stmívání, 1909

Jeden z nejpůsobivějších obrazů karlovarské sbírky českého umění 20. století – Schikanederovo *Stmívání* – byl snad vždy součástí stálé expozice zdejší galerie. Vždyť který kurátor sbírky by se nechal o jeho kouzlo ochudit? Obraz namalovaný roku 1909 se tak dostal i do výběru připraveného ke stému výročí založení ČSR, byť vznikl devět let před ustanovením republiky. Výstavní koncept totiž umožnil prezentovat i dílo autora, který se v daném stoletém úseku narodil či zemřel, což je případ právě Jakuba Schikanedera (1855–1924).

Jakub Schikaneder začal již v 15 letech jako velmi nadaný mladík studovat Akademii výtvarných umění v Praze, po jejím ukončení pak pokračoval na mnichovské akademii. Patřil k výrazným (byť dlouho přehlíženým) osobnostem 90. let 19. století, která se chtěla odlišit od umělců generace Národního divadla. Roku 1885 se stal asistentem v ateliéru Františka Ženíška (svého bývalého spolužáka z AVU) na Uměleckoprůmyslové škole v Praze. Na UMPRUM pak v letech 1890–1922 působil jako profesor v ateliéru dekorativní malby. Byl tedy existenčně zajištěn, také se oženil, přesto v jeho tvorbě téměř výhradně zaznívají tóny smutku a samoty.

Zpočátku se zaměřil především na figurální kompozice se sociální tematikou často tragického vyznění (třímetrová *Vražda v domě* uhranula diváky Jubilejní výstavy 1891). Devadesátá léta pak představovala nejoceňovanější autorovu polohu – náladová noční scény ze staré Prahy, zákoutí osvětlená svitem plynových lamp, z mlžného oparu a stínů se vynořující kočáry a opuštěné postavy, zasněžené uličky mizějící Prahy. Obdobně zpracovával i petrolejkami tlumeně ozářené interiéry a zasmušilé figurální výjevy. Obyčejné prosté motivy naplněné smutkem, melancholií, tichem a samotou doprovázela působivá barevná tlumenost halící náměty i postavy do nostalgického oparu na pomezí snu a skutečnosti (ne náhodou se náladou těchto Schikanederových obrazů inspiroval Miloš Forman při pražském natáčení posléze oscarového *Amadea*).

Oproti časté „městské krajině“ je u Schikanedera volný krajinný námět spíše ojedinělý, přesto na konci prvního desetiletí nového století vznikla úchvatná krajinomalba nazvaná **Stmívání**. Malíř vsutku mistrně vystihl atmosféru pomalu usínající krajiny a blížící se tmy: klidná kompozice tlumené barevnosti, temně zelený pás lesů s hlubokými černými stíny, dvojí světlejší zeleň luk v popředí, červeně zbarvené snad podzimní keře, namodralý nádech oblohy. A nad tím vším záře vycházejícího měsíce v úplňku, který šeříčí se krajině dodává magickou působivost. Rozostřené barevné plochy, plynule přecházející valéry bez viditelných tahů štětcem, náznaky bez detailů, rozptýlené světlo, kontury jednotlivých barevných hmot scelí se až při pohledu z velkého odstupu – pak ovšem vzniká dojem téměř fotorealistického zachycení krajiny. Ticho, klid, opuštěnost, nostalgie, to vše se noří do začínajícího tajemného šera. A měsíc v úplňku září, násobí kouzelné síly, činí zázraky, kdo by v roce 1909 nepodlehł jeho kouzlu... *Stmívání* je jedním ze chef-d'oeuvres karlovarské sbírky, mnozí návštěvníci se sem kvůli němu opakovaně vrací a nelze se jim divit, magické kouzlo úplňku působí i dnes.